

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่ออาชีพานชุมชนชนบท
 พึ่งตนเองเป็นงานวิจัยที่ำระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research Method)
 ประเภทกรณีศึกษาในหลายพื้นที่ (Multi-site Case Studies) โดยกำหนดพื้นที่ชุมชนชนบท
 พึ่งตนเองกรณีศึกษา 3 ชุมชน เป็นชุมชนที่ผู้วิจัยเข้าไปฝังตัวระยะเวลาานเพื่อศึกษาชุมชน
 วิเคราะห์และยกกรำงรูปแบบการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่ออาชีพของชุมชนชนบท ทั้ง 3 แห่ง เพื่อนำมา
 สังเคราะห์ปัจจัยร่วมที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบและสร้างรูปแบบการศึกษาที่มีลักษณะร่วมกันของทั้ง 3
 ชุมชน ก่อนที่จะนำไปตรวจสอบกับชุมชนชนบทพึ่งตนเองที่เป็นกรณีตรวจสอบอีก 2 ชุมชน โดยการ
 วิจัยมีวัตถุประสงค์ 2 ข้อ คือ เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อ
 อาชีพานชุมชนชนบทพึ่งตนเองและเพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่ออาชีพานชุมชน
 ชนบทพึ่งตนเอง

วิธีการดำเนินการวิจัยประกอบด้วย การเลือกกรณีศึกษา การเก็บรวบรวมข้อมูล
 การวิเคราะห์ข้อมูลและการนำเสนอผลการวิจัย ดำเนินการตามขั้นตอน 3 ขั้นตอนต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 ขั้นศึกษารวบรวมข้อมูลเพื่อนำเสนอรูปแบบและปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการ
 ศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่ออาชีพานชุมชนชนบทพึ่งตนเอง โดยศึกษาภาคสนาม (Field research)
 ในชุมชน 3 ชุมชน คือ กรณีศึกษาที่ 1 ชุมชนบ้านเขาหลวง กรณีศึกษาที่ 2 ชุมชนบ้านศรีเจริญ
 และกรณีศึกษาที่ 3 ชุมชนบ้านน้ำจ้ำ

ขั้นตอนที่ 2 ขั้นตรวจสอบรูปแบบการศึกษาในชุมชนชนบทพึ่งตนเองอีก 2 แห่ง คือ
 ชุมชนบ้านแสงทอง กิ่งอำเภอภูดรงค์ จังหวัดมหาสารคามและชุมชนบ้านโพธิ์แก้ว อำเภอห้วยแถลง
 จังหวัดนครราชสีมา และตรวจสอบรูปแบบการศึกษาโดยผู้เชี่ยวชาญ (Expert judgement)
 จำนวน 3 คน

ขั้นตอนที่ 3 ขั้นนำข้อมูลมาสังเคราะห์และพัฒนารูปแบบการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อ
 อาชีพานชุมชนชนบทพึ่งตนเองและปัจจัยที่เกี่ยวข้อง

โดยในแต่ละขั้นตอนนั้นผู้วิจัยขอแนะนำเสนอรายละเอียด ดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1

การวิเคราะห์และนำเสนอรูปแบบและปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่ออาชีพในชุมชนชนบทฝั่งตนเองที่เป็นกรณีศึกษา 3 ชุมชน ซึ่งเป็นการรวบรวมข้อมูลเพื่อนำเสนอรูปแบบการศึกษาและปัจจัยที่เกี่ยวข้อง มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. แหล่งข้อมูลที่ศึกษา

1.1 พื้นที่ศึกษา

ผู้วิจัยใช้วิธีการเลือกพื้นที่ที่ศึกษาตามวัตถุประสงค์แบบเจาะจงด้วยการเลือกชุมชนชนบทที่ฝั่งตนเองได้ ซึ่งมีเกณฑ์การเลือกชุมชนดังต่อไปนี้

1. เป็นชุมชนชนบทที่กระจายอยู่ตามภาคต่าง ๆ ของประเทศไทย คือ ภาคเหนือ ภาคกลาง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้
2. เป็นชุมชนชนบทที่มีศักยภาพในการจัดรูปองค์กรชาวบ้านที่เข้มแข็ง ทั้งผู้นำและการรวมกลุ่มชาวบ้านในชุมชน

ตามเกณฑ์ข้างต้นเลือกชุมชนชนบทได้ 5 แห่ง คือ ชุมชนบ้านศรีเจริญ อำเภอศรีประจันต์ จังหวัดสุพรรณบุรี ชุมชนบ้านเขาหลวง อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช ชุมชนบ้านน้ำจ่า อำเภอเมืองลาหูน จังหวัดลาหูน ชุมชนบ้านแสงทอง กิ่งอำเภอภูดิ่ง จังหวัดมหาสารคามและชุมชนบ้านโพธิ์แก้ว อำเภอห้วยแถลง จังหวัดนครราชสีมา

1.2 ผู้ให้ข้อมูลหลัก

ผู้วิจัยใช้วิธีการเลือกอย่างเจาะจง (Purposive Sampling) เพื่อกำหนดกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) ชุมชนละประมาณ 15-20 คน มีเกณฑ์ในการเลือกดังต่อไปนี้

1. เป็นผู้นำอย่างเป็นทางการของชุมชนตามระบบการปกครองของกรมการปกครองกระทรวงมหาดไทย ซึ่งได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน (ก.ม.) ชุมชนละ 3-4 คน
2. เป็นผู้นำโดยตำแหน่งของสถาบันหลักในชุมชน ซึ่งได้แก่ ผู้บริหารโรงเรียน ผู้ช่วยผู้บริหารโรงเรียน เจ้าอาวาสวัดในชุมชน จำนวน 2-3 คน
3. เป็นผู้นำกลุ่ม/องค์กรทางอาชีพในชุมชน 3-4 คน
4. เป็นผู้ที่ประสบความสำเร็จในการประกอบอาชีพในชุมชน 2-3 คน
5. เป็นผู้ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาเพื่ออาชีพและการพัฒนาด้านอาชีพในชุมชนที่ชาวบ้านระบุชื่อเข้ากันมากจำนวน 4-5 คน (รายชื่อกลุ่มผู้นำที่ข้อมูลหลักแต่ละชุมชนในภาคผนวก)

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์และแบบบันทึกการสังเกต มีขั้นตอนในการสร้างเครื่องมือ ดังต่อไปนี้

แบบสัมภาษณ์

1. ผู้วิจัยศึกษาแนวคิดการพึ่งตนเองของชุมชนชนบท การพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจ บังคับที่เอื้อให้ประสบความสำเร็จในการประกอบอาชีพจากรายงานการวิจัย เอกสาร หนังสือ บทความที่เกี่ยวข้อง หลักสูตรระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาตอนต้นที่เกี่ยวกับการศึกษาเพื่ออาชีพและการสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการผู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาเพื่ออาชีพ 2 ระดับ
2. กำหนดข้อคำถามแบบสัมภาษณ์ แบ่งออกเป็น 3 เรื่องใหญ่ ๆ คือ รูปแบบการพัฒนาเพื่อการพึ่งตนเอง การประกอบอาชีพของชุมชนและการศึกษาเพื่ออาชีพในชุมชน ลักษณะของคำถามแบบปลายเปิด(Open ended) คำถามแต่ละเรื่องแบ่งโครงสร้างของคำถามออกเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนแรกเป็นคำถามเกี่ยวกับสภาพความจริงที่เกิดขึ้นในชุมชนและส่วนที่สองเป็นทักษะข้อคิดเห็นของผู้ตอบที่มีต่อเรื่องนั้น แต่ละข้อมีคำถามย่อย ๆ ประกอบในเรื่องที่ถามเพื่อให้ได้คำตอบในเชิงลึก(Indepth Interview)
3. นำร่างคำถามแบบสัมภาษณ์ให้ที่ปรึกษาผู้ควบคุมการทบทวนวิทยานิพนธ์ตรวจสอบ

เรื่องความตรงในเนื้อหา จำนวน 2 คนและทดลองเก็บข้อมูลกับคนในชุมชนอื่น 1 ชุมชน คือ ชุมชนดงกระทอน จังหวัดอ่างทอง 1 ระยะเวลาประมาณ 3 วัน

แบบบันทึกการสังเกต

ผู้วิจัยได้ศึกษาและประยุกต์จากแบบบันทึกการสังเกตจากเอกสารวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (สุภางค์ จันทวานิช, 2537) และเอกสารการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณลักษณะ (อุทุมพร จามรมาน, 2531) (แบบบันทึกการสังเกตในภาคผนวก)

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการรวบรวมข้อมูลในพื้นที่แต่ละชุมชนซึ่งเป็นขั้นตอนที่ผู้วิจัยเก็บข้อมูลภาคสนาม (Fieldwork) โดยเก็บรวบรวมข้อมูลในชุมชนกรณีศึกษา 3 ชุมชน คือ ชุมชนบ้านศรีเจริญ จังหวัดสุพรรณบุรี ชุมชนบ้านเขาหลวง จังหวัดนครศรีธรรมราชและชุมชนบ้านน้ำจา จังหวัดกาญจนบุรี ข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ หาปัจจัยภายในการศึกษาและปัจจัยภายนอกการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่ออาชีพที่เกิดตามแนวระบบโรงเรียนและการศึกษาขั้นพื้นฐานที่เกิดจากกระบวนการเรียนรู้ในวิถีชีวิตในชุมชน จัดงานเป็นปัจจัยร่วมและปัจจัยเฉพาะและสร้างรูปแบบการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่ออาชีพตามแนวระบบและรูปแบบการศึกษาขั้นพื้นฐานที่เกิดจากกระบวนการเรียนรู้ในวิถีชีวิตของทั้ง 3 ชุมชน หลังจากได้รูปแบบการศึกษาขั้นพื้นฐานตามแนวระบบโรงเรียนและรูปแบบการศึกษาที่เกิดจากกระบวนการเรียนรู้ในวิถีชีวิตของทุกชุมชนแล้ว ผู้วิจัยสังเคราะห์รูปแบบที่ได้ทั้งหมดสร้างรูปแบบที่มีปัจจัยร่วมของรูปแบบจาก 3 ชุมชน เพื่อนำไปตรวจสอบในชุมชนชนบทที่ตนเองอีก 2 ชุมชน ในขั้นตอนที่ 2

ในการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม 3 ชุมชน ระยะเวลา ดังนี้

ชุมชนบ้านศรีเจริญ เริ่มตั้งแต่ พฤศจิกายน 2537-มกราคม 2538

รวมระยะเวลา 3 เดือน

ชุมชนบ้านเขาหลวง เริ่มตั้งแต่ ตุลาคม 2538-ธันวาคม 2539

รวมระยะเวลา 5 เดือน

ชุมชนบ้านน้ำจา เริ่มตั้งแต่ เมษายน 2539-พฤษภาคม 2539

รวมระยะเวลา 2 เดือน

รายละเอียดแต่ละขั้นตอนของการรวบรวมข้อมูลภาคสนาม ผู้วิจัยปฏิบัติงานดังต่อไปนี้

ขั้นสำรวจชุมชน

ก่อนผู้วิจัยจะลงไปเก็บข้อมูลภาคสนามนั้น ผู้วิจัยได้ไปสำรวจชุมชนทั้ง 5 แห่งก่อนชุมชนละ 2-3 วันเพื่อการเตรียมตัว ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการกับผู้บริหารโรงเรียนในชุมชน พัฒนาการ ผู้นำหมู่บ้าน ติดต่อหาสถานที่พักในชุมชนและอื่น ๆ ที่จำเป็นในการปฏิบัติงานภาคสนาม

ขั้นเข้าสนาม

การเตรียมตัวเข้าสนาม ผู้วิจัยเตรียมตัวในเรื่องอุปกรณ์ ซึ่งมี เทปบันทึกเสียง กล้องถ่ายรูป กระเป๋าย่าม สมุดบันทึกเล่มเล็ก-ใหญ่ และเครื่องเขียนต่าง ๆ ที่จำเป็น รองเท้าผ้าใบ รองเท้าพองน้ำ เสื้อผ้ายืดสำหรับความเป็นอยู่แบบง่าย หมวกกันแดด เพราะการอยู่ในชุมชนที่มีความเป็นชนบทสูงผู้วิจัยต้อง เดินด้วยเท้าไปตามบ้านชาวบ้าน บางชุมชนผู้วิจัยจำเป็นต้องเตรียมเครื่องครัวไปสำหรับการหุงหาอาหารเองด้วย หากว่าในชุมชนนั้นไม่สะดวกที่จะรับประทานอาหารร่วมกับชาวบ้าน นอกจากความสะดวกในเรื่องความเป็นอยู่และการทำงานในชุมชน ผู้วิจัยได้เตรียมการสำหรับการประสานงานติดต่อกับหน่วยงานในพื้นที่ด้วยการขอหนังสือขอความร่วมมือจากบัณฑิตวิทยาลัยถึงผู้ว่าราชการจังหวัดเพื่อการอำนวยความสะดวกในเรื่องแจ้งนายอำเภอ กำนัน ผู้นำบ้าน และหนังสือถึงผู้อำนวยการการประถมศึกษาจังหวัด ขอความร่วมมือแจ้งหัวหน้าการประถมศึกษาอำเภอ ผู้บริหารโรงเรียนในชุมชนที่เป็นพื้นที่เป้าหมายและผู้วิจัยลงไปปฏิบัติงานภาคสนาม

การเข้าสนาม ผู้วิจัยเข้าชุมชนโดยการถือหนังสือประสานงานจากบัณฑิตวิทยาลัยถึงหน่วยงานทั้ง 2 แห่งก่อนเข้าชุมชน พักอาศัยในชุมชนตามที่ได้ประสานงานอย่างไม่เป็นทางการไว้เป็นเบื้องต้น ติดต่อประสานงานกับผู้บริหารโรงเรียนและผู้นำหมู่บ้าน ผู้วิจัยพักอาศัยอยู่ในชุมชนทุกชุมชน โดยพักบ้านพักครู บ้านพักอนามัย บ้านชาวบ้าน บ้านอาจารย์ใหญ่และบ้านเช่า

การแนะนำตัว ผู้วิจัยแนะนำตัวให้ชาวบ้านรู้จักโดยกำหนดสถานภาพและบทบาทด้วยการบอกว่าเป็นใคร (Overt Role) และวางตัวตามบทบาทของอาจารย์ซึ่งกำลังเก็บข้อมูลเพื่อการทวิวิจัยตามหลักสูตรที่กำลังศึกษาต่อ

การสร้างความสัมพันธ์ (Rapport) ผู้วิจัยสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนด้วยการเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชนที่จัดขึ้นในระหว่างที่ผู้วิจัยเก็บข้อมูล วิธีการสร้างความสัมพันธ์ คือ

การเดินทาง ทบปะกับชาวบ้านและการเข้าร่วมกิจกรรมวันสำคัญต่าง ๆ ของชาวบ้าน เช่น การร่วมทำบุญเนื่องในงานวันทอดกฐินสามัคคี การทำบุญเนื่องในวันเข้าพรรษา ออกพรรษา การทำบุญงานศพ นอกจากนั้นผู้วิจัยยังได้ร่วมกิจกรรมการพัฒนาของชุมชน เช่นการพัฒนาสาธารณสุขสถานเนื่องในวันสำคัญ การร่วมปลูกต้นไม้ การเข้าร่วมประชุมคณะกรรมการชุดต่าง ๆ ของชุมชน ทั้งที่เป็นการประชุมอย่างเป็นทางการ เช่น การประชุมกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ประชุมคณะกรรมการหมู่บ้าน(ก.ม.)และการประชุมอย่างไม่เป็นทางการ เช่น การประชุมกลุ่มองค์กรทางอาชีพของแต่ละกลุ่มในชุมชน

การเริ่มทำงานเก็บข้อมูล ผู้วิจัยสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนพร้อมกับการสำรวจชุมชนช่วงแรกของการเข้าสนามประมาณ 20 วัน ระยะเวลา 20 วันแรกนี้ ผู้วิจัยศึกษาเอกสารของชุมชนในช่วงกลางคืน ในขณะที่กลางวันสำรวจและสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน บางชุมชนมีอาณาเขตกว้างผู้วิจัยต้องประสบกับปัญหาการเดินทางด้วยเท้า บางครั้งต้องอาศัยรถจักรยานยนต์ของชาวบ้าน วันหนึ่ง ๆ ผู้วิจัยจะต้องเดินทางไปทำงานอย่างน้อยวันละ 2-3 กิโลเมตร ยกเว้นชุมชนบ้านเขาหลวงที่ผู้อำนวยการโรงเรียนให้ผู้วิจัยยืมรถจักรยานยนต์และชุมชนบ้านศรีเจริญ ผู้ใหญ่บ้านให้ผู้วิจัยยืมจักรยานเป็นพาหนะในการเก็บข้อมูล

การใช้ข้อมูลเอกสาร ผู้วิจัยขอเอกสารข้อมูลพื้นฐานของชุมชนจาก 3 หน่วยงาน คือโรงเรียน หมู่บ้านและศูนย์ข้อมูลระดับตำบล

เอกสารจากโรงเรียน ได้แก่ สมุดบันทึกการตรวจเยี่ยม สมุดบันทึกหมายเหตุประจำวัน สมุดบันทึกการประชุมครู สมุดบันทึกการประชุมระหว่างครูและผู้ปกครอง แผนปฏิบัติงานประจำวันของโรงเรียน เอกสารงาน โครงการที่ทำขึ้นในโรงเรียนเช่น สมุดทะเบียนสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์ เป็นต้น

เอกสารจากสภาตำบลหรือ ศูนย์ข้อมูลระดับตำบล ซึ่งได้แก่ ข้อมูลพื้นฐานระดับหมู่บ้าน(กช.2 ค.)ปี 2537 และปี 2539 สมุดบันทึกการประชุมสภาตำบล แผนปฏิบัติงาน

เอกสารของหมู่บ้าน ซึ่งได้แก่ สมุดบันทึกการตรวจเยี่ยมของหมู่บ้าน สมุดบันทึกการประชุมของหมู่บ้าน สมุดกลุ่มอาชีพ เช่น ทะเบียนสมาชิก ระเบียนคดีกาที่เกี่ยวข้อง

โดยเอกสารทั้งหมดที่ระบุข้างต้นนั้น ผู้วิจัยได้ขอจากแต่ละหน่วยงานเป็นเอกสารที่มีอยู่ทั้งหมด ทั้งที่มีอายุเก่าที่สุดจนถึงเอกสารปี พ.ศ. 2539 ผู้วิจัยนำเอกสารทั้งหมดมาวิเคราะห์หา

ความหมาย ความสำคัญ ประเด็นที่ต้องการศึกษา เพื่อสืบหาร่องรอยของการพัฒนา สืบสาว เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในอดีตของชุมชน วัตถุประสงค์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์และใช้ประกอบในการ ตั้งประเด็นคำถามเพิ่มเติมในแบบสัมภาษณ์สำหรับการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักในชุมชนด้วย

การสังเกตและจดบันทึก การสังเกตที่ผู้วิจัยเข้าในการรวบรวมข้อมูลมี 2 ประเภท คือการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม(Non-participation Observation) ตัวอย่างเช่น การเฝ้า สังเกตการค้าขายแลกเปลี่ยนสินค้าของจุดรับซื้อในชุมชน การลงแรงหรือลงแขกคานา ถอนกล้า การทอผ้าไหมของชาวบ้าน การประชุมคณะกรรมการชุดต่าง ๆ ของชุมชนทั้งที่เป็นแบบทางการ และไม่เป็นทางการ เป็นต้น และการสังเกตแบบมีส่วนร่วม(Participation Observation) ซึ่งได้แก่ การไปร่วมทำกิจกรรมอาชีพของชุมชน เช่น การเก็บมังคุด ทุเรียน สะตอ การคัดหมาก ตรุษหมาก การปลูกแตง ต่อคอกแตง เก็บแตง การปลูกมันแกวตะเภา การบรรจุหีบห่อทุเรียนกวน การปอกแก้ว การเปียตอกหรือการร่วมปลูกต้นไม้เนื่องในวันสำคัญของชุมชน การร่วมงานประเพณี ของชุมชน เป็นต้น ตลอดระยะเวลาของการปฏิบัติงานภาคสนาม ผู้วิจัยวางแผนการทำงานในหนึ่ง สัปดาห์ออกเป็น 2 ส่วน คือ การเก็บข้อมูลเกี่ยวกับชุมชน ด้วยการสำรวจชุมชนสังเกตกิจกรรมการ พัฒนาและกิจกรรมการประกอบอาชีพของชุมชน การดำรงชีวิตประจำวันและวัฒนธรรมการประกอบ อาชีพ แบบแผนการผลิตของชุมชน โดยสัปดาห์หนึ่งใช้เวลาประมาณ 3-4 วัน และเก็บข้อมูลใน โรงเรียนประมาณ 2-3 วัน แผนการปฏิบัติงานนี้เปลี่ยนแปลงได้ตามสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในชุมชน ในการปฏิบัติงานภาคสนาม ผู้วิจัยบันทึกการสังเกตกิจกรรมสำคัญและกิจกรรมการประกอบอาชีพใน ชุมชนด้วยการจดบันทึกภาคสนาม(Field Note) ซึ่งมี 2 ขั้นตอน ดังต่อไปนี้

1. การจดบันทึกย่อ ผู้วิจัยใช้สมุดบันทึกขนาดเล็กสำหรับพกพาใส่กระเป๋า เลือหรือยามไปขณะสังเกตหรือการสัมภาษณ์ จดข้อมูลที่สำคัญ เช่น ตัวเลข ข้อคิดเห็นของผู้ตอบ ที่สำคัญ ๆ ขั้นตอนงานหรือกิจกรรมและการนัดหมายกับชาวบ้าน รายชื่อชาวบ้านที่ควรจำ เป็นต้น

2. หลังจากนั้น ผู้วิจัยได้นำบันทึกย่อมาเรียบเรียงใหม่ เป็นบันทึกที่มี ข้อความขยายมากขึ้น(Expanded Note) ในสมุดบันทึกเล่มใหญ่ ซึ่งผู้วิจัยใช้เวลาในช่วงเย็นถึง ตอนกลางคืนก่อนเข้านอน เพื่อป้องกันการลืมเหตุการณ์ หรือบางกรณีบันทึกในตอนเช้าก่อนที่จะเริ่ม ทำงานใหม่ เพื่อนำมาใช้ข้อมูลสลับสนกับข้อมูลใหม่

การสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก(Key Informants) หลังจากการเข้าสนาม

20 วัน ผู้วิจัยได้สร้างความสัมพันธ์กับชุมชน สัมภาษณ์ชุมชน ศึกษาวัฒนธรรมของชุมชน การศึกษาจากเอกสารของชุมชนและการสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการกับชาวบ้านที่ผู้วิจัยได้พบปะ ทำให้ผู้วิจัยสามารถกำหนดกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักได้ตามเกณฑ์ชุมชนละ 15-20 คน(รายชื่อกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักแต่ละชุมชนในภาคผนวก) บางชุมชนมีจำนวนหมู่บ้านเกินกว่า 1 หมู่บ้าน ซึ่งได้แก่ชุมชนบ้านเขาหลวงมี 4 หมู่บ้านและชุมชนบ้านแสงทองมี 2 หมู่บ้าน ในการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักผู้วิจัยดำเนินการอย่างน้อย 2 ครั้ง แต่ละครั้งมีความแตกต่างกัน กล่าวคือ

ครั้งที่ 1 เป็นการสัมภาษณ์โดยเปิดกว้าง ไม่จำกัดคำตอบและเป็นการสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ ซึ่งเป็นการศึกษาเบื้องต้น (Preliminary Study)(สุภาวงศ์ จันทวานิช, 2537) โดยผู้วิจัยให้ผู้ถูกสัมภาษณ์มีอิสระในการอธิบายแนวความคิดของตัวเองไปเรื่อย ๆ ในบางครั้งผู้วิจัยเพียงแต่กล่าวนำตามความต้องการและให้ผู้ถูกสัมภาษณ์เล่าเรื่องอย่างอิสระ เสร็จแล้วผู้วิจัยจึงได้นำคำตอบนั้นมาวิเคราะห์ตั้งเป็นคำถามเพิ่มเติมแบบสัมภาษณ์สำหรับการสัมภาษณ์ครั้งที่ 2 ในการสัมภาษณ์ครั้งที่ 1 นี้ใช้เวลาประมาณ 45-60 นาที สถานที่ไม่จำกัด ขึ้นอยู่กับว่าพบผู้ถูกสัมภาษณ์ที่ใด เวลาใด ผู้วิจัยสัมภาษณ์ครั้งแรกนี้ด้วยจุดประสงค์หลัก คือการไปพบทำความเข้าใจกับแนะนำตัวผู้วิจัยกับผู้ถูกสัมภาษณ์ บรรยากาศจึงเป็นเรื่องของการสนทนาซักถามกันระหว่างผู้วิจัยและผู้ถูกวิจัย

ครั้งที่ 2 เป็นการสัมภาษณ์อย่างเป็นทางการ แบบมีจุดความสนใจเฉพาะ (Focus Interview) หรือเป็นการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก(Indepth Interview) ซึ่งผู้วิจัยกำหนดจุดสนใจตามข้อคำถามในแบบสัมภาษณ์ ตั้งคำถามแล้วพยายามหาคำตอบจากผู้ถูกสัมภาษณ์ด้วยการตะล่อมกล่อมเกล่า(Probe) ในครั้งที่ 2 นี้ ผู้ถูกสัมภาษณ์แต่ละคนจะได้รับนัดหมายและแจ้งวิธีการสัมภาษณ์จากผู้วิจัย กำหนดสถานที่ เวลา การบันทึกเทป การจดบันทึก ผู้วิจัยแจ้งและขออนุญาตผู้ถูกสัมภาษณ์ก่อนล่วงหน้า ประมาณ 7 วัน แต่ละคนใช้เวลาประมาณ 90-120 นาที

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลและตรวจสอบข้อมูลภาคสนาม ผู้วิจัยดำเนินการตรวจสอบข้อมูลตลอดช่วงระยะเวลาการเก็บข้อมูลในสนาม จุดเน้นของการตรวจสอบข้อมูลคือเพื่อตรวจสอบความเป็นจริงของข้อมูลที่ได้ โดยใช้วิธีการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า(triangulation)(สุภาวงศ์

จันทวานิช, 2537) ดังต่อไปนี้

4.1 การตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล(data triangulation) ผู้วิจัย พิสูจน์ข้อมูลที่ได้มาด้วยการตรวจสอบแหล่งเวลาของข้อมูล แหล่งสถานที่ และแหล่งบุคคล

4.2 การตรวจสอบสามเส้าด้านวิธีการรวบรวมข้อมูล(methodological triangulation) โดยการพิจารณาข้อมูลจากเอกสาร ข้อมูลจากการสังเกตและข้อมูลจากการสัมภาษณ์เรื่องเดียวกัน ประเด็นเดียวกันข้อมูลที่ได้มามีความแตกต่างกันหรือไม่

การตรวจสอบข้อมูลนี้ผู้วิจัยดำเนินการตลอดเวลาในการปฏิบัติงานภาคสนาม นอก จากกลุ่มบุคคลผู้ให้ข้อมูลหลักแล้ว ผู้วิจัยยังมีกลุ่มผู้ให้ข้อมูลรองซึ่งได้แก่นักเรียนชั้นประถมศึกษา ปีที่ 6 และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ของโรงเรียนในชุมชน ครูผู้สอน ผู้ปกครองนักเรียน ชาวบ้าน พัฒนาการ ที่ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์อย่างกว้างเป็นทางการเป็นต้น ในขณะที่ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลสนาม นั้น ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลไปพร้อมกัน วิธีที่ผู้วิจัยดำเนินการคือ การสรุปบันทึกงานแรกประเด็นที่ สำคัญจากการสังเกต การสัมภาษณ์ประจำวันตามตัวแปรที่กำหนดไว้ในกรอบความคิดในการศึกษา หลังจากสรุปและเขียนเป็นร่างรูปแบบการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่ออาชีพานชุมชนและปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ขั้นต้นครบตามตัวแปร ก่อนที่จะออกจากสนาม หลังจากนั้นผู้วิจัยจึงได้นำเสนอรูปแบบการศึกษา ขั้นพื้นฐานเพื่ออาชีพานชุมชนของตนเองโดยการนำข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์เปรียบเทียบ รูปแบบและปัจจัยที่เกี่ยวข้องของชุมชนกรณีศึกษาในขั้นตอนที่ 1 นี้ มาสังเคราะห์ตามประเด็น ที่กำหนดในกรอบแนวคิดการวิจัย(Conceptual Framework)

ขั้นตอนที่ 2

ขั้นตอนที่ 2 นี้เป็นการตรวจสอบรูปแบบการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่ออาชีพานชุมชนฝั่ง ตนเองและปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่ออาชีพซึ่งมี 2 วิธี คือ

1. วิธีตรวจสอบจากคนในชุมชน ผู้วิจัยนำรูปแบบการศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่สังเคราะห์ได้จาก 3 ชุมชน ในระยะที่ 1 ซึ่งมีปัจจัยภายในการศึกษา ปัจจัยภายนอกการ ศึกษาไปตรวจสอบ (Cross-site Validation Known Group Method) กับชุมชนชนบท ที่เป็นกรณีตรวจสอบ 2 ชุมชน คือชุมชนบ้านแสงทอง จังหวัดมหาสารคามและชุมชนบ้านรพีแก้ว

จังหวัดนครราชสีมา โดยใช้เวลาในการตรวจสอบบ้านชุมชนบ้านแสงทอง เริ่มตั้งแต่มิถุนายน-กรกฎาคม 2539 รวมระยะเวลา 2 เดือน จำนวนคนในชุมชนที่ได้รับการตรวจสอบ 16 คน ในชุมชนบ้านโพธิ์แก้ว เริ่มตั้งแต่สิงหาคม-กันยายน 2539 รวมระยะเวลา 2 เดือน จำนวนคนในชุมชนที่ได้รับการตรวจสอบ 16 คน

2. วิธีตรวจสอบจากคนภายนอก ผู้วิจัยนำรูปแบบการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่ออาชีพทั้ง 2 รูปแบบให้ผู้เชี่ยวชาญด้านการศึกษานในสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ จำนวน 3 คน(รายชื่อภาคผนวก) ตรวจสอบรูปแบบ ก่อนที่จะปรับปรุงในขั้นสรุปผล

ขั้นตอนที่ 3

ขั้นตอนที่ 3 นี้เป็นการนำข้อมูลมาสังเคราะห์และพัฒนา รูปแบบการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่ออาชีพในชุมชนชนบทฝั่งตนเอง โดยผู้วิจัยนำข้อมูลเกี่ยวกับรูปแบบการศึกษาและปัจจัยที่เกี่ยวข้องงานขั้นตอนที่ 2 มาสังเคราะห์เพื่อพัฒนา รูปแบบการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่ออาชีพในชุมชนชนบทฝั่งตนเองโดยวิธีการ Analytical Method ก่อนนำไปอภิปรายผลในบทที่ 5

4. การวิเคราะห์รูปแบบ

การวิเคราะห์รูปแบบ ผู้วิจัยดำเนินการโดยนำข้อมูลองค์ประกอบรูปแบบการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่ออาชีพในชุมชนชนบทฝั่งตนเองและปัจจัยที่เกี่ยวข้องมาเปรียบเทียบเพื่อสังเคราะห์องค์ประกอบร่วมของรูปแบบ พัฒนาเป็นรูปแบบการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่ออาชีพในชุมชนชนบทฝั่งตนเองขั้นสุดท้ายก่อนนำเสนอข้อมูล

5. การนำเสนอข้อมูล

ผู้วิจัยนำเสนอรูปแบบการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่ออาชีพในชุมชนชนบทฝั่งตนเองและปัจจัยที่เกี่ยวข้อง 2 ลักษณะ คือ ลักษณะที่ 1 ผลจากการตรวจสอบบ้านชุมชนชนบทฝั่งตนเอง 2 ชุมชน

และลักษณะที่ 2 ผลจากการตรวจสอบโดยผู้เชี่ยวชาญ 3 คน โดยผู้วิจัยได้นำเสนอไว้ในบทที่ 4 ในลักษณะการบรรยาย (descriptive) ประกอบแผนภูมิ โดยจำแนกเป็นเรื่องสำคัญครอบคลุมประเด็นต่าง ๆ ต่อไปนี้

1. รูปแบบการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่ออาชีพในชุมชนชนบทพึ่งตนเองที่มีองค์ประกอบรูปแบบ ดังนี้
 - 1.1 โครงสร้างการจัดการ
 - 1.1.1 การกำหนดเป้าหมาย การบรรลุเป้าหมาย
 - 1.1.2 การจัดโครงสร้าง
 - 1.2 กระบวนการจัดการศึกษา
 - 1.2.1 กระบวนการเรียนรู้
 - 1.2.2 กระบวนการสร้างจิตความสามารถ
 - 1.2.3 กระบวนการสร้างเครือข่าย
 - 1.3 การสนับสนุนจากภายนอก
 - 1.3.1 ภาครัฐ
 - 1.3.2 ภาคเอกชน
2. ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่ออาชีพ 2 ปัจจัย
 - 2.1 ปัจจัยภายในการศึกษา
 - 2.2 ปัจจัยภายนอกการศึกษา

สถาบันวิทยาลัยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย